

שיעור 1 פתיחה למסכת פסחים מקראות

מראי מקומות

א. פרשיות בתורה

- עיינו במקראות של חג הפסח וחג המצות בתורה שמות יב, א-כח; שמות יב, לט-מט; שמות יג, א-י; שמות כג, יד-יח; שמות לד, יח, כג-כה; ויקרא כג, ד-ח; במדבר ט, א-יד; במדבר כח, טז-כה; דברים טז, א-ח.
- מוזמנים גם לעיין בתיאורי חג הפסח בנ"ך יהושע ה, י-יב; מלכים ב כג, כא-כב; יחזקאל מה, כא-כד; עזרא ו, יט-כב; דברי הימים ב ל, א-כז; דברי הימים ב לה א-יט
- מבט מסכם למצוות בתורה בנוגע לחמץ רשימת המצוות שמנה הרמב"ם בכותרת להלכות חמץ ומצה

ב. משניות פסחים

- עיינו בבקיאות במשניות המסכת התרשמו מהתוכן ומהמבנה של המסכת
- הקדמת המאירי למשנה פסחים
- לימדו בעיון פרק א' משניות א'-ה'; פ"ב משניות א'-ד'.

סיכום השיעור

- בתורה יש שני חגים: חג הפסח וחג המצות. חג הפסח חל בי"ד ועיקר דינו הוא הקרבת קרבן פסח ואכילתו בלילה, חג שמציין את יום היציאה ממצרים. חג המצות הוא חג של שבעה ימים מט"ו עד כ"א בניסן, עיקר דינו הם מצה וחמץ. חג זה משתייך למערך הרגלים, כאשר התורה מתארת את שלושת הרגלים היא מזכירה רק את חג המצות [ללא חג הפסח]. נקודת ההשקה בין החגים הוא ליל הסדר. הוא מהווה את הלילה של י"ד של חג הפסח, משום שבעולם המקדש והקרבת הלילה הולך אחר היום, והוא מהווה את ליל ט"ו של חג המצות, שכן בגבולין היום הולך אחר הלילה. במקום אחד התורה מחברת בין החגים בדברים ט"ז, שם התורה מתארת את חג המצות כמתחיל בחג הפסח, ולכן רק באות הפרשה נאמר שאוכלים מצות 6 ימים, ושביעי של פסח באותה פרשה הוא עצרת.

▪ נעמוד על עניינו של חג המצות שמתמקד בחמץ ומצה תוך שנוסיף שהתורה קישרה את חג המצות לאביב, ולכך שספירת העומר שמציינת את תחילת קציר השעורים מתחילה ממחרת השבת בחג המצות. כך שהקשר בין חג המצות ובין גידול התבואה מהקציר ועד החמצת הלחם הוא רחב. לזה נוסיף את החומרה שהתורה מציינת ביחס לחמץ. אין אח וריע לאיסור ב"י וב"י בשום איסור אחר, ויש לעמוד על טעמו. נוסיף שאיסורי חמץ ומצה מוכרים גם מחוץ להקשר של חג המצות, ושהתורה ציוותה על מצה וחמץ עוד לפני שלא הספיק בצקם להחמיץ בשעת היציאה ממצרים. כך, שיש לעמוד על סוד החמץ והמצה ולהניח שזה לא נולד ברגע היציאה. אדרבא, מסתבר ששום שזה היה מוכר ובעל משמעות, שלכן ייחסו חשיבות כה גדולה לכך בשעת היציאה.

▪ הלחם מופיע לראשונה בבראשית ג עם הגירוש מגן עדן, והא שלב ראשוני ובולט ביכולת של האדם לבטא את אנושיותו. סוד התפתחות הציווליזציה כרך את ביות התבואה יחד עם ההתיישבות, שכן זו אפשרה לאדם לגור במקום אחד. המגורים במקום אחד מאפשרים החמצה ובניין תנור, תנאי הכרחי לאפיית לחם. המחקר ההיסטורי מעלה שכל אלו התרחשו במצרים העתיקה שהיא אסם התבואה של העולם העתיק. דבר המתואר היטב בספר בראשית, בה בכל שלושת תיאורי הרעב שבה, היה לחם בארץ מצרים. מצרים הפרעונית היא זו שגילתה את סוד ההחמצה, והלחם מהווה אייקון תרבותי המזוהה עמה [לא יוכלו המצרים לאכול את העברים לחם]. מצרים היא מעצמה טכנולוגית בתחום ההשקייה [והשקית ברגלך כגן הירק] והיא גם מעצמה טכנולוגית בתחום הבנייה [היא בונה עם לבנים. לעומת זאת המצה היא לחם של הנוודים, שאין להם זמן להחמיץ, ואופים על טאבון, וגרים באוהלים. בספר בראשית הציויליזציות משחיתות [דור הפלגה, סדום, מצרים. ההשחתה נולדה מעודף ההצלחה של חברה טכנולוגית, מתחושת שכרון כוח של כוחי ועוצם ידי. שני הרגלים הגדולים נוגעים באותן שתי הצלחות טכנולוגיות של מצרים: חג המצות בחמץ ובעצם בכל טכנולוגיית המזון; חג הסוכות בבנייה וביטחון האישי. התורה לא מתנגדת לטכנולוגיה; בסיום ספירת העומר מביאים שתי לחם חמץ ובסיום חג הסוכות חוזרים הביתה. התורה מבקשת לחסן מתחושת השכרון על ידי נסיגה חלקית שעיקרה חזרה.

▪ מעתה נבין למה התורה נלחמת בחמץ ומשביתה את כל תעשיית החמץ כולל השאור ומכריזה ב"י וב"י. מעתה גם נבין את משמעות 'לא הספיק בצקם להחמיץ'. בני ישראל אכלו כעבדים לחם עוני וחלמו ברגע היציאה לאכול לחם עשירים. כך נוהגים עבדים היוצאים לחירות: הם מנסים לנהוג כמו אדונים, כלומר כמו אדוניהם. ברם הקב"ה מנע זאת מהם כי מטרת יציאת מצרים אינה לשחרר אותנו מעבדות אלא שינוי כללי המשחק, ליצור תרבות אנושית חדשה בה לא משעבדים חלשים.